

Tomasz Przesławski

Normy etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej

Norms of professional ethics of Prison Service officers and employees

The subject of the article is a description of ethical norms connected with performing duty or working within the Prison Service on the background of various assumptions and aims of professional ethics. Codification and observing ethical standards in the organization responsible for the execution of judicial decisions within the penal law influences in a particular way the performance of public tasks and shaping the ethics of officers and employees of the Prison Service.

Przedmiotem artykułu jest charakterystyka norm etycznych związanych z pełnieniem służby lub wykonywaniem pracy w Służbie Więziennej na tle ogólnych założeń i celów etyki zawodowej. Kodyfikacja i przestrzeganie standardów etycznych w organizacji odpowiedzialnej za egzekucję orzeczeń sądowych w obszarze prawa karnego wpływa w sposób szczególny na wykonywanie zadań publicznych i kształtowanie etosu funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

Key words: professional ethics, deontology, Prison Service officer and employees.

Słowa kluczowe: etyka zawodowa, deontologia, funkcjonariusz i pracownik Służby Więziennej.

Wstęp

Od lat 90. ub. wieku obserwuje się w Polsce wzmożony proces formalizacji etyk zawodowych (norm deontologicznych) w różnych dziedzinach życia społecznego¹. Zasadniczo normy etyczne tak wyodrębnionych grup społecznych konkretyzują i rozwijają normy etyki ogólnej² w kontekście działalności zawodowej i podejmowanych wyborów moralnych w ramach danej aktywności³.

W uszczegółowieniu norm etycznych chodzi właściwie o ustalenie hierarchii norm i wartości⁴, które mają być urzeczywistniane, szczególnie przy rozstrzyganiu konfliktów na polu określonej działalności⁵.

Cele etyki zawodowej

U podstaw tak ujmowanej etyki zawodowej znajduje się chęć regulacji sposobu postępowania członków różnych środowisk zawodowych⁶. W obszarze służb specjalnych postuluje się doprecyzowanie uprawnień

¹ Wyodrębnienie norm etyki zawodowej nie musi się wiązać z ich formalizacją, mogą one obowiązywać na zasadzie pewnej praktyki społecznej. Kodyfikacja norm w postaci zbioru określonych reguł etycznych od strony terminologicznej może być określana mianem kodeksu czy też zasad etycznych wykonywania określonego zawodu. K. Kiciński, *Etyka zawodowa a kodeks*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 174-175, I. Lazari-Pawłowska, *Etyka zawodowa bez kodeksu*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 177.

² A. Kojder, *Prawo i etyka*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014, s. 372: „Na kodeksowe normy deontologiczne najczęściej składają się skonkretyzowane normy etyki ogólnej, dostosowane do specyfiki danego zawodu oraz nowe zasady normatywne regulujące sprawy ważne dla danego zawodu”.

³ W ramach poszczególnych etyk zawodowych może dochodzić do niezgodności norm deontologicznych z ogólnymi normami etycznymi. Zachowanie jednostki występującej w roli zawodowej może być ocenione pozytywnie z punktu widzenia deontologii, natomiast nieetycznie na podstawie norm etyki ogólnej. Por. B. Skarga, *Usankcjonowanie niecnoty*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 170: „Etyka zawodowa ma usprawiedliwić to wszystko, co sprzeczne jest z wyznawanymi w kulturze europejskiej wartościami, ale co bywa nieodzowne dla skuteczności zawodowej”. J. Górnicka, *W obronie kodeksów etyki zawodowej*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 188, J. W. Aleksandrowicz, *Psychoterapia: etyka-wartości-deontologia*, www.diametros.iphils.uj.edu.pl, wyświetlone 05.08.2015 r., I. Gieruła, *Obróca i kłamstwo. Uwagi na tle karnoprawnych granic wykonywania obrony*. „Przełęcz Sądowy” 2012, nr 9, s. 40-53, M. Pieniążek, *Kodeks czy wolny wybór?*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo*. Konferencja naukowa „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, Sieniawa 15-17 listopada 2007 r., pod red. P. Steczkowskiego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008, s. 322-323, A. Strzembosz, *Sędzia wobec konfliktu normy prawnej z przekonaniem moralnym*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo...*, s. 376, interesująco na temat klauzuli sumienia dla sędziów.

⁴ J. Piwowarski, B. Plonka, *Etyka w administracji i zarządzaniu publicznym. Motywacje, realizacja, bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego w Krakowie „Apeiron”, Kraków 2012, s. 223, Z. Cieślak, „Etyka urzędnika”, [w:] *Etyka, deontologia, prawo...*, s. 35.

⁵ Konkretnie propozycje rozwiązywania dylematów etycznych mają wpływ na ustalanie wzorców kontroli społecznej, J. Zamecka, *Zarys mapy problematyki etycznej w dziedzinie pomocy osobom przyjmującym narkotyki*, [w:] *O etyce ...*, s.168-169.

⁶ W. Pawlik, *Niecnota uregulowana*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 171; autor wskazuje na instytucjonalizację uchybień moralnych, niedopuszczalnych z punktu widzenia etyki uniwersalistycznej.

i obowiązków funkcjonariuszy, które odnoszą się w jakiś sposób do systemu aksjologicznego za pośrednictwem kodeksów etycznych⁷.

Normy deontologiczne, a więc normy wyznaczające wzorzec postępowania dla określonej roli zawodowej, w założeniu mają ograniczać takie zachowania maksymalizujące skuteczność działania, które w ogólnym rozrachunku mogą przynieść środowisku znaczne straty wizerunkowe, i odbijać się negatywnie na funkcjonowaniu i interesach całej grupy zawodowej. Normy deontologiczne ustalają więc, ze względów pragmatycznych, w jakich warunkach i przy pomocy jakich metod postępowania podmioty uczestniczące na rynku prywatnym, czy pełniąc służbę państwową bądź zatrudnione w aparacie państwowym, mogą dążyć do rozwijania swojej zawodowej skuteczności (konkurencyjności, zwiększania efektywności)⁸.

Wzorce normatywne etyki zawodowej

W literaturze podkreśla się, że kodeksy etyczne poza normami powinności zawodowych zawierają także normy ideału (doskonałości), o charakterze perfekcjonistycznym, obejmujące dążenia (aspiracje) do osiągnięcia jakiegoś pozytywnego stanu rzeczy⁹. W tym, wydaje się, należy poszukiwać rozbicia ogólnego zbioru norm etycznych występującego niekiedy w literaturze i aktach prawnych pod nazwą zasad etycznych i zasad deontologicznych, z których pierwsze akcentują idealne wzorce

⁷ S. Pieprzny, *Etyka funkcjonariuszy służb wyspecjalizowanych w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo* ..., s. 343-344.

⁸ Odwoływanie się poszczególnych norm deontologicznych do podążania do ideału, osiągnięcia poziomu wzorcowego piastuna wykonywanej funkcji społecznej nie stoi w sprzeczności z interesownym charakterem etyki zawodowej. Poza podnoszeniem prestiżu wykonywanego zawodu, podstawową funkcją jest umacnianie danej grupy zawodowej poprzez wyznaczenie standardu praktyki wykonywania zawodu. Por. J. Kraszewski, *Zachować prestiż zawodu*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 202-203, autor idzie jeszcze dalej stwierdzając, że chodzi o zachowanie zawodu. Na temat funkcji kodeksów etycznych zob. A. Olech, *Etyka w profesjonalnych standardach pracowników socjalnych*, [w:] *O etyce* ..., s. 127-128, M. Łuczyńska, *O odpowiedzialności etycznej pracownika socjalnego*, [w:] *O etyce* ..., s. 113-114.

⁹ Na temat moralności obowiązku i moralności dążeń L. L. Fuller, *Moralność prawa*, przekład S. Amsterdamski, PIW, Warszawa 1978, s. 35-36. Dążenie do perfekcji, do indywidualnej doskonałości osobowej stanowi podstawę klasycznej etyki arystotelesowsko-tomistycznej, por. W. Kaczyńska, *W poszukiwaniu normatywnych i aksjologicznych podstaw etyki niesienia pomocy*, [w:] *O etyce* ..., s. 292-293. Wskazuje się, że dążenie do ideału nie może być przedmiotem obowiązku, por. I. Bogucka, T. Pietrzykowski, *Etyka w administracji publicznej*..., s. 98, M. Kulesza, M. Niziołek, *Etyka służby publicznej*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 57, wydaje się jednak, że pojęcie obowiązku obejmuje wymóg osiągnięcia ogólnego ideału, jak i konkretną powinność.

postępowania i zasady ogólne, drugie kładą nacisk na realne obowiązki zawodowe¹⁰.

Ze względu na usytuowanie tego typu norm w kodyfikacjach etycznych występujących pod różnymi nazwami (poza kodeksem mogą to być zasady, dobre praktyki itp.), jak również ogólne cele, do których zalicza się dobro grupy zawodowej, a szerzej interes społeczny¹¹, podział taki nie wydaje się być uzasadniony. W etyce normatywnej mieszczą się zarówno normy wyznaczające powinności, jak i formułujące wymogi osiągnięcia doskonałości.

Z tego punktu widzenia etyka zawodowa stanowi wyodrębnioną część etyki ogólnej w rozumieniu oceny postępowania ludzkiego według kryterium dobra. Nie ulega wątpliwości, że normy typu perfekcjonistycznej wyznaczają idealny wzorzec osobowy w danej kategorii zawodowej, ukierunkowują jednostkę na zmierzanie do takiego modelowego stanu (co do osoby lub czynu), natomiast normy obowiązku ustalają tylko minimalny standard konieczny do wykonywania zawodu¹².

Czy jednak normy określające ideał nie ograniczają się do obszaru zawodowego i nie służą wyłącznie zawodowej socjalizacji, a co za tym idzie, ogólnemu interesowi grupy zawodowej? Weźmy za przykład normę określającą uczciwe postępowanie. Wprawdzie uczciwość jednostki występująca w roli prawnika, psychologa czy funkcjonariusza SW nie różni się od siebie¹³, jednak w obrębie etyki zawodowej interesuje nas cnota uczciwości (pozytywna cecha osobowa) wyłącznie ze względu na charakter wykonywania czynności zawodowych¹⁴.

¹⁰ Por. np. art. 4 ustawy z 21.12.1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1509 z późn. zm.): „lekarz weterynarii obowiązany jest wykonywać zawód ze szczególną starannością, w oparciu o zasady etyki i deontologii weterynaryjnej”. Pojęcia etyki i deontologii można ujmować synonimicznie, w sensie teorii zawodowych obowiązków z naciskiem bądź na konkretne zadania (deontologia), bądź na idee, które należy osiągnąć (etyka zawodowa w sensie ścisłym). Na temat trudności terminologicznych por. J. Michel, *Wartości służby publicznej we Francji*, [w:] *Etyka w służbie publicznej, materiały z konferencji, Warszawa 8-9.12.2011 r.*, pod red. J. Czaputowicza, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012, s. 26-27.

¹¹ Standardy etyczne służby publicznej powinny służyć interesowi publicznemu, por. K. Będuch, R. Chrabąszcz, M. Kukielka, D. Kwiecińska, S. Mazur, *Przeгляд zagranicznych rozwiązań w dziedzinie etyki w administracji publicznej*, [w:] *Etyczne aspekty działalności samorządu terytorialnego, poradnik dla samorządów*, pod red. J. Filek, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2004, s. 85.

¹² I. Bogucka, T. Pietrzykowski, *Etyka w administracji publicznej*, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 98-99, W. Pawlik, *Niecnota ...*, s. 172-173.

¹³ J. Woleński, *Przeciw etyce zawodowej*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 186.

¹⁴ G. Hansen, *Etyka zawodu biznesmena*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 200.

Etyka zawodowa z perspektywy etyki ogólnej

Z punktu widzenia deontologii nieuczciwość w innych obszarach życia, o ile nie wpływa na rodzaj wykonywanego zajęcia zawodowego, jest obojętna. Rację mają więc ci, którzy wskazują, że normy deontologiczne, o ile nie są zakotwiczone w szerszym systemie etycznym, ograniczają człowieka i są niewystarczające do wyznaczania drogowskazów godziwego życia¹⁵.

Funkcję taką spełniać mogą ogólne normy etyki normatywnej. Tutaj jednak natrafiamy na pluralizm perspektyw etycznych, w ramach których występuje niekiedy zasadnicza rozbieżność stanowisk co do uznania określonego czynu jako dobra lub zła¹⁶. Przyjęcie określonej teorii etycznej w dużym stopniu warunkowane jest przynależnością do wspólnoty kulturowej, w której się wyrasta lub którą się wybiera oraz poznania tradycji tej wspólnoty¹⁷.

W warunkach polskich odwołanie do kultury, która zakorzeniona jest w chrześcijańskim dziedzictwie narodu i ogólnoludzkich wartościach, znajdujemy w preambule do Konstytucji RP z 1997 r. Odniesienie do tak rozumianego dziedzictwa kulturowego i związanych z nim norm etycznych dotyczy różnych ról społecznych. Szczególne znaczenie, gdy chodzi o teorię etyczną, ma polska szkoła personalizmu filozoficzno-społecznego, która stanowi mocne uzasadnienie dla norm etycznych wyrażających nakaz służenia drugiemu człowiekowi¹⁸.

¹⁵ K. Szalata, *Wokół problemów etyki służb chroniących zdrowie i życie*, [w:] *O etyce ...*, s. 72-73, T. Romer, M. Najda, *Etyka dla sędziów. Rozważania*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2007, s. 51-55, M. Huflejt-Lukasik, *Zasady etyczne pomocy psychologicznej w psychoterapii i coachingu*, [w:] *O etyce ...*, s. 210. W węższym zakresie, tylko odnoszącym się do postępowania zawodowego, drogowskazem jest sam kodeks, D. Orzeł-Nosowska, *Etyczne aspekty pracy rodzinnego kuratora sądowego (na podstawie badań empirycznych)*, [w:] *O etyce ...*, s. 251, W. Kaczyńska, *W poszukiwaniu ...*, s. 309, A. Brezcko, *Etyka zawodowa radcy prawnego*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo...*, s. 132.

¹⁶ M. Wichrowski, *Etyka lekarska*, „Etyka” 1994, nr 27, s. 192, W. Kaczyńska, *Pytanie o źródła moralności (i odpowiedź na nie etyków filozofów oraz osób badanych przez naukowców empiryków)*, [w:] *O etyce ...*, s. 410-411.

¹⁷ Związanie jednostki z określoną doktryną moralną i wynikające z tego tytułu poglądy etyczne są elementem osobowości człowieka kształtowanej w danym kręgu kultury. Por. Z. Ziemiński, *Podstawy nauki o moralności*, UAM, Poznań 1981, s. 9, 63, M. Libiszowska-Zółtkowska, *Etyka a religia*, [w:] *O etyce ...*, s. 399. Na światopogląd jednostki oddziałuje w jakiejś mierze również aksjologia środowiska zawodowego, J. Zamecka, J. Kwaśniewski, *Światopogląd i etos osób zawodowo pomagających uzależnionym od narkotyków (w świetle badań empirycznych)*, [w:] *O etyce ...*, s. 155. Przekonania etyczne są istotnym elementem wykonywania danej profesji (zawodu), spór toczy się jedynie, na ile osobiste poglądy mają być artykułowane przy wykonywaniu czynności zawodowych, K. Ostrowska, *Etyczne problemy pomagania rodzinie*, [w:] *O etyce ...*, s. 196.

¹⁸ W. Kaczyńska, *W poszukiwaniu ...*, s. 301, 317.

W obrębie więziennictwa etyka pomagania może odnosić się do świadczeń penitencjarnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (dalej: SW), które mają na celu zmianę procesu decyzyjnego skazanych, kuratorów sądowych, a także dla organizacji pozarządowych zajmujących się udzielaniem pomocy penitencjarnej i postpenitencjarnej.

Formalizacja etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników SW

Etyka zawodowa funkcjonariuszy i pracowników SW nie stanowi przejawu jedynie oddolnej inicjatywy więźniaków, ale jej kodyfikacja jest przewidziana w przepisie pragmatyki służbowej. Art. 33 ust. 1 pkt 1 ustawy z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1415 z późn. zm.) (dalej: u.s.w.) nakłada na dyrektora generalnego obowiązek (po zasięgnięciu opinii związku zawodowego funkcjonariuszy SW) określenia w drodze regulaminu zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy SW, z uwzględnieniem ogólnych wartości i norm moralnych, zasad postępowania i zachowania się funkcjonariuszy wobec osadzonych, wzajemnych relacji funkcjonariuszy oraz specyfiki zawodu funkcjonariusza. Tak wyróżnione zasady etyczne mają odpowiednie zastosowanie do pracowników SW (art. 33 ust. 2 u.s.w.).

Ustawowy wymóg określenia norm deontologicznych w sensie systematycznego ich uporządkowania osłabia z formalnego punktu widzenia zarówno sens, jak i podstawę prowadzenia ewentualnej krytyki kodyfikacji. Krytyka taka jest prowadzona z pozycji negacji Służby Więziennej jako takiej, która pozostaje w konflikcie etycznym wynikającym z roli, jaką ma do spełnienia, tj. wykonywania kary pozbawienia wolności. Jest to problem jednak o wiele szerszy, dotyczący założeń odpowiedzialności karnej¹⁹.

W tym miejscu możemy ograniczyć się do stwierdzenia, że przyjmując słuszność tezy o systemowo zakodowanym konflikcie w zawodowej roli funkcjonariusza i pracownika SW²⁰, wskazać należy, że zarówno zasady postępowania wykonawczego, klauzule generalne znajdujące się

---

¹⁹ F. Ciepły, *Poszanowanie godności skazanego w kontekście zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, [w:] *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, III Seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”, pod red. P. Józwiaka, K. Opalińskiego, „Biblioteka Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego” 2013, nr 3, s. 34-35.

²⁰ M. Porowski, *Kamiień i chleb (studium z dziedziny polityki penitencjarnej)*, IPSIR UW, Warszawa 1993, s. 241.

w pragmatyce służbowej, a także omawiane przez nas normy deontologiczne, służyć mają właśnie temu, aby możliwość realnego konfliktu ograniczyć do minimum, a już na pewno, by jego źródłem nie było zachowanie wykonawców kary.

W orzecznictwie TK dotyczącym innych korporacji zawodowych podkreśla się, że ustawowe upoważnienie do określania zasad deontologicznych zgodnie z uznawanym systemem wartości stanowi potwierdzenie prawa do ich wydawania przez daną grupę zawodową²¹.

W przypadku SW kodeks etyczny wydawany jest przez organ SW, który zasięga opinii członków związku zawodowego. Opinia ta nie jest wiążąca, trudno jednak wyobrazić sobie sytuację, aby głos środowiska zawodowego miał być formalnie ograniczony tylko do konsultacji i nie został uwzględniony przy kodyfikacji norm etycznych. W takim przypadku byłoby to narzucenie zasad etyki nieakceptowanych przez tę grupę zawodową.

Rola etyki zawodowej w organizacji SW i realizacji zadań publicznych

Przepisy pragmatyki służbowej odwołują się wprost do zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników SW w art. 41 u.s.w., art. 87 ust. 1 pkt 12 u.s.w. oraz w art. 252 ust. 5 u.s.w. Co do charakteru takiego odwołania w oparciu o dotychczasowe orzecznictwo TK wyrażany jest pogląd, że norma etyczna dookreśla normę ustawową, bądź innymi słowy, norma ustawowa inkorporuje normę etyczną (koncepcja złożonej normy ustawowej)²².

Jeżeli weźmie się pod uwagę wzajemny stosunek normy etycznej do uzupełnianej normy prawnej, niezgodność z zasadami

²¹ Por. post. TK z 7.10.1992 r., U 1/92, Legalis 10131.

²² Por. wyr. TK z 23.04.2008 r., SK 16/07, Legalis 97130. Nie zyskały akceptacji stanowiska sędziów jako zdania odrębne, wyrażane w cytowanym wcześniej orzeczeniu, że norma etyczna staje się normą prawną z mocy zaopatrzenia sankcją państwową bądź ze względu na istnienie państwowej normy kompetencyjnej i sformalizowanego trybu do jej ustanowienia. Z punktu widzenia formy zasady etyczne przybierają postać aktu prawa wewnętrznego, por. M. Mazuryk, *Komentarz do art. 33 ustawy o Służbie Więziennej*, [w:] *Służba Więzienna. Komentarz*, pod red. M. Mazuryk, M. Zoń, Lex 2013, wersja elektroniczna, chociaż od strony treści regulaminu normy tam zawarte należą do odrębnego porządku normatywnego. Inne podejście uznaje reguły etyczne za elementy prawa miękkiego (soft law), szczególnie wówczas, gdy kodeksy powstają z nakazu ustawodawcy, por. H. Izdebski, *Zarządzanie etyką za pośrednictwem kodeksów etyki zawodowej*, [w:] *Etyka w służbie publicznej, materiały z konferencji, Warszawa 8-9.12.2011 r.*, pod red. J. Czaputowicza, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012, s. 49.

deontologicznymi oznacza automatycznie nielegalność na płaszczyźnie prawa karnego wykonawczego, prawa służby określonego w pragmatyce służbowej²³, czy na poziomie prawa cywilnego kwalifikowanego jako bezprawie czy niezgodność z prawem²⁴.

W pragmatyce służbowej sprzeczność z regułami etycznymi pociąga za sobą konkretne konsekwencje prawne w zakresie opinii służbowych i odpowiedzialności dyscyplinarnej. Przestrzeganie etyki zawodowej stanowi część uroczystego ślubowania, którego odmowa złożenia powoduje nieważność mianowania (art. 41 ust. 2 u.s.w.), a w trakcie wykonywania zadań służbowych – kryterium opiniowania funkcjonariusza SW (art. 87 ust. 1 pkt 12 u.s.w.). Popęlnienie czynu sprzecznego ze złożonym ślubowaniem, a więc także z normami etyki zawodowej, stanowi podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariusza SW (art. 230 ust. 1 u.s.w.).

W prawie wykonawczym złamanie standardów etycznych oznacza jednocześnie naruszenie podstawowych zasad postępowania, co może stanowić podstawę skargi do organu wykonującego orzeczenie (art. 6 kkw) bądź skargi na decyzję niezgodną z prawem, bądź decyzję formalnie zgodną z prawem, ale motywowaną nieetycznie (art. 7 kkw).

Należy też zauważyć, że w obszarze relacji pomiędzy funkcjonariuszami i pracownikami SW a osobami pozbawionymi wolności, zarówno pragmatyka służbowa jak i kkw nasycone są pierwiastkami etycznymi w postaci przepisów odsyłających, niezależnie od regulacji deontologicznych.

Trudno byłoby wobec tego znaleźć zachowanie nieetyczne na linii funkcjonariusz i pracownik SW a osoba pozbawiona wolności, przyjmując kryteria zawarte w przepisach etyki zawodowej, które nie byłoby również regulowane przez przepisy prawne. Ta prawna instytucjonalizacja norm etycznych nie stoi w sprzeczności z regulaminem etycznym, który wzmacnia tego typu regulacje ze strony innego porządku normatywnego²⁵. Przykłady tego typu klauzul generalnych zawierają przepisy

---

²³ Odmienne T. Pietrzykowski, *Etyka i deontologia zawodowa*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, pod red. A. Berezy, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, Warszawa 2010, s. 110.

²⁴ E. Bagińska, *Bezprawność cywilna jako przesłanka odpowiedzialności za wykonywanie władzy publicznej na podstawie art. 417 § 1 kc*, [w:] *System prawa administracyjnego*, t. 12, *Odpowiedzialność odszkodowawcza w administracji*, pod red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2010, s. 293.

²⁵ Na temat jurydykacji norm etycznych por. I. Bogucka, T. Pietrzykowski, *Etyka ...*, s. 101-102, T. Stawewki, *Od perfekcjonizmu moralnego do ścisłych reguł odpowiedzialności zawodowej: droga ku globalnej etyce prawniczej?*, [w:] *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, pod red. H. Izdebskiego, P. Skuczyńskiego, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008, s. 131-144.

pragmatyki służbowej odwołującej się do poszanowania godności, zasady humanitaryzmu, zasady bezstronności, czy oddziaływania pozytywnie swoim własnym przykładem (art. 2 ust. 2 pkt 3-4, art. 27 pkt 1-3, art. 41, art. 230 ust. 3 pkt 3 u.s.w.).

Podobnie w kkw mamy odesłania do zasady humanitaryzmu i poszanowania godności, współdziałania w kształtowaniu społecznie pożądanych postaw, kształtowania zdolności współżycia społecznego, resocjalizacji (art. 4, art. 67 § 1, art. 76 § 1 pkt 4, art. 97 § 1, art. 110 § 5, art. 223 § 1-2 kkw).

Zakres regulacji etycznych dla funkcjonariuszy i pracowników SW

Na podstawie delegacji ustawowej wyrażonej w art. 33 ust. pkt 1 u.s.w. dyrektor generalny SW wydał regulamin nr 1/2010 z 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników SW. Regulamin podzielony jest na trzy części: zasady ogólne, postępowanie funkcjonariusza i pracownika wobec osadzonych oraz wzajemne relacje funkcjonariuszy i pracowników.

Pewnym brakiem regulaminu jest niewyodrębnienie jeszcze jednej płaszczyzny, która uwzględniałaby normy etyczne odnoszące się do zachowań funkcjonariuszy i pracowników SW wobec innych kategorii podmiotów wchodzących w obręb więziennictwa, w szczególności organizacji uczestniczących w wykonywaniu orzeczeń i readaptacji społecznej czy osób odwiedzających. Przyjąć należy, że mają do nich zastosowanie wartości i normy moralne wskazane w części pierwszej oraz norma określająca cechy osobowe w kontaktach służbowych z innymi osobami, z części poświęconej funkcjonariuszom i pracownikom SW.

Reguły ogólne dotyczą zarówno relacji funkcjonariuszy i pracowników SW do osób pozbawionych wolności, jak i zachodzących między funkcjonariuszami i pracownikami SW. Wśród zasad ogólnych usytuowane są: zasada poszanowania praw i godności człowieka, podmiotowości, równego traktowania, uczciwości, honoru i szacunku do innych osób, bezstronności, apolityczności, praworządności, zachowania godności zawodu, zaufania, przeciwdziałania korupcji, zachowania poufności informacji, profesjonalizmu, lojalności.

Niektóre z reguł etycznych znajdują szersze rozwinięcie, odwołując się do dalszych niedookreślonych pojęć, np. profesjonalizm wykonywanych czynności służbowych obejmuje m.in. należytą staranność, rzetelność, oraz dążenie do osiągania najlepszych wyników. Dużo zwrotów używanych w regulacjach etycznych ma charakter nieostry i mogą pojawiać się trudności interpretacyjne przy określaniu ich treści²⁶.

W części drugiej, wyrażającej stosunek do osób pozbawionych wolności, wyznacza się w sposób maksymalistyczny dla funkcjonariuszy i pracowników SW wymóg realizacji osobowego wzorca etycznego w zakresie podejmowanych decyzji i kultury osobistej (wzorzec etycznego postępowania i zachowania).

Funkcjonariusz i pracownik SW nie tyle ma dążyć do bycia wzorcem, co ma etyczny obowiązek być takim wzorcem. Należy zauważyć, że regulacja ta stawia przed funkcjonariuszami i pracownikami SW na wysokim poziomie wymagania etyczne w zakresie postępowania z uwięzionymi. W części tej rozwinięte są ponadto zasada humanitaryzmu wobec osób pozbawionych wolności, bezstronności i poufności.

W części trzeciej, odnoszącej się do wzajemnych stosunków pomiędzy funkcjonariuszami i pracownikami SW, uszczegółowione są cechy wzorca osobowego dobrego funkcjonariusza i pracownika SW (kultura osobista, lojalność, szacunek, życzliwość, takt, uprzejmość, rozwaga, tolerancja) oraz cechy osobowe dobrego przełożonego (dający wzór do naśladowania, dbający o atmosferę w pracy, kierujący się sprawiedliwością i obiektywizmem, umiejący słuchać, udzielający wsparcia), rozwinięta jest idea wzajemnej pomocy oraz wymóg przestrzegania prawa, etyki zawodowej, w tym obowiązek zawiadomienia właściwego przełożonego, gdy dochodzi do rażącego zaniedbania obowiązków lub zasad etyki zawodowej.

Regulamin w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników SW, jak każdy tego typu akt, nie ma charakteru wyczerpującego. Normodawca odsyła funkcjonariuszy i pracowników SW w sprawach nieuregulowanych przepisami prawa i etyki do zasad współżycia społecznego, ideału praworządności i zasady pogłębiania zaufania obywateli do Służby Więziennej.

---

²⁶ D. Gil, *Etyka funkcjonariusza Służby Więziennej. Czy właściwa postawa funkcjonariusza może oddziaływać programowo na skazanego?*, [w:] *Zasady etyki zawodowej...*, s. 46-47, M. Kruszka, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej*, [w:] *Zasady etyki zawodowej...*, s. 87.

Podsumowanie

Jeżeli zasady etyczne funkcjonariuszy i pracowników SW, poza pojętym wąsko interesem grupy zawodowej (medialno-wizerunkowym) czy też formalnym spełnieniem delegacji ustawowej, mają służyć realizacji interesu społecznego (publicznego), powinny być w praktyce przestrzegane. Regulamin w sprawie zasad etycznych stanowi istotny element budowania etosu funkcjonariusza i pracownika SW²⁷, dumnego z powierzonej mu misji, motywowanego do pełnienia służby²⁸ przez uświadomienie sobie roli SW chroniącej z jednej strony społeczeństwo, z drugiej udzielającej wsparcia dla osób pozbawionych wolności, gotowych na zmianę w przyszłości dotychczasowego życia. Budowanie etosu funkcjonariusza i pracownika SW zakłada przywiązanie do zasad etycznych i w praktyce ich egzekwowanie z możliwością wymuszenia zmiany niewłaściwego zachowania²⁹.

---

²⁷ M. Kosewski, *Przywództwo i zarządzanie godnościowe w administracji publicznej*, [w:] *Etyka w służbie ...*, s. 115, „Etos to jest pewien styl, sposób zaspokajania poprzez pracę potrzeby własnej godności, charakterystyczny dla każdej organizacji zarządzanej godnościowo”, D. Bąk, *O możliwości kreowania etosu urzędnika*, [w:] *Etos urzędnika*, pod red. D. Bąka, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007, s. 86, J. Utrat-Milecki, *Penologiczna analiza pojęcia humanitarnego karania i jej implikacje dla etosów zawodowych*, [w:] *O etyce ...*, s. 285-286.

²⁸ Słowo „służba” zawiera w sobie pozytywną etycznie konotację, oznacza działania na rzecz kogoś, w czyjejś sprawie lub idei, por. A. Dylus, *Służba (publiczna): cnota zapomniana*, [w:] *Etos urzędnika ...*, s. 28.

²⁹ J. Hołówka, *O etyce w administracji publicznej*, [w:] *Etyka w służbie ...*, s. 54-55.

Bibliografia

- Aleksandrowicz J. W., *Psychoterapia: etyka-wartości-deontologia*, www.diametros.iphils.uj.edu.pl, wyświetlone 05.08.2015 r.
- Bagińska E., *Bezprawność cywilna jako przesłanka odpowiedzialności za wykonywanie władzy publicznej na podstawie art. 417 § 1 kc*, [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 12, *Odpowiedzialność odszkodowawcza w administracji*, pod red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Wydawnictwo C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2010.
- Bąk D., *O możliwości kreowania etosu urzędnika*, [w:] *Etos urzędnika*, pod red. D. Bąka, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Będuch K., Chrabąszcz R., Kukiełka M., Kwiecińska D., Mazur S., *Przegląd zagranicznych rozwiązań w dziedzinie etyki w administracji publicznej*, [w:] *Etyczne aspekty działalności samorządu terytorialnego, poradnik dla samorządów*, pod red. J. Filek, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2004.
- Bogucka I., Pietrzykowski T., *Etyka w administracji publicznej*, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Breczko A., *Etyka zawodowa radcy prawnego*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo*. Konferencja naukowa „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, Sieniawa 15-17.11.2007 r., pod red. P. Steczkowskiego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008.
- Cieplý F., *Poszanowanie godności skazanego w kontekście zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, [w:] *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, III Seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”, pod red. P. Józwiaka, K. Opalińskiego, „Biblioteka Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego” 2013, nr 3.
- Cieślak Z., „Etyka urzędnika”, [w:] *Etyka, deontologia, prawo*. Konferencja naukowa „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, Sieniawa 15-17.11.2007 r., pod red. P. Steczkowskiego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008.
- Dylus A., *Służba (publiczna): cnota zapomniana*, [w:] *Etos urzędnika*, pod red. D. Bąka, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Fuller L. L., *Moralność prawa*, przekład S. Amsterdamski, PIW, Warszawa 1978.
- Gierula I., *Obrońca a kłamstwo. Uwagi na tle karnoprawnych granic wykonywania obrony*. „Przegląd Sądowy” 2012, nr 9.
- Gil D., *Etyka funkcjonariusza Służby Więziennej. Czy właściwa postawa funkcjonariusza może oddziaływać programowo na skazanego?*, [w:] *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, III Seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”, pod red. P. Józwiaka, K. Opalińskiego, „Biblioteka Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego” 2013, nr 3.
- Górnicka J., *W obronie kodeksów etyki zawodowej*, „Etyka” 1994, nr 27.

- Hansen G., *Etyka zawodu biznesmena*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Hołówka J., *O etyce w administracji publicznej*, [w:] *Etyka w służbie publicznej, materiały z konferencji, Warszawa 8-9.12.2011 r.*, pod red. J. Czaputowicza, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012.
- Huflejt-Łukasik M., *Zasady etyczne pomocy psychologicznej w psychoterapii i coachingu*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Izdebski H., *Zarządzanie etyką za pośrednictwem kodeksów etyki zawodowej*, [w:] *Etyka w służbie publicznej, materiały z konferencji Warszawa 8-9.12.2011 r.*, pod red. J. Czaputowicza, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012.
- Kaczyńska W., *W poszukiwaniu normatywnych i aksjologicznych podstaw etyki niesienia pomocy*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014. Kaczyńska W., *Pytanie o źródła moralności (i odpowiedź na nie etyków filozofów oraz osób badanych przez naukowców empiryków)*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Kiciński K., *Etyka zawodowa a kodeks*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Kojder A., *Prawo i etyka*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Kosewski M., *Przywództwo i zarządzanie godnościowe w administracji publicznej*, [w:] *Etyka w służbie publicznej, materiały z konferencji, Warszawa 8-9.12.2011 r.*, pod red. J. Czaputowicza, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012.
- Kraszewski J., *Zachować prestiż zawodu*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Kruszka M., *Etyka zawodowa funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej*, [w:] *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, III Seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”, pod red. P. Józwiaka, K. Opalińskiego, „Biblioteka Kwartalnika Prawno- Kryminalistycznego” 2013, nr 3.
- Kulesza M., Niziołek M., *Etyka służby publicznej*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- Lazari-Pawłowska I., *Etyka zawodowa bez kodeksu*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Libiszowska-Żółtkowska M., *Etyka a religia*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Łuczyńska M., *O odpowiedzialności etycznej pracownika socjalnego*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Mazuryk M., *Komentarz do art. 33 ustawy o Służbie Więziennej*, [w:] *Służba Więzienna. Komentarz*, pod red. M. Mazuryk, M. Zoń, Lex 2013, wersja elektroniczna.
- Michel J., *Wartości służby publicznej we Francji*, [w:] *Etyka w służbie publicznej, materiały z konferencji, Warszawa 8-9.12.2011 r.*, pod red. J. Czaputowicza, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2012.

- Olech A., *Etyka w profesjonalnych standardach pracowników socjalnych*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014,
- Orzeł-Nosowska D., *Etyczne aspekty pracy rodzinnego kuratora sądowego (na podstawie badań empirycznych)*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Ostrowska K., *Etyczne problemy pomagania rodzinie*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Pawlik W., *Niecnota uregulowana*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Pieniążek M., *Kodeks czy wolny wybór?*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo*. Konferencja naukowa „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, Sieniawa 15-17.11.2007 r., pod red. P. Steczkowskiego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008.
- Pieprzny S., *Etyka funkcjonariuszy służb wyspecjalizowanych w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo*. Konferencja naukowa „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, Sieniawa 15-17.11.2007 r., pod red. P. Steczkowskiego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008.
- Pietrzykowski T., *Etyka i deontologia zawodowa*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, pod red. A. Berezy, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, Warszawa 2010.
- Piwowski J., Płonka B., *Etyka w administracji i zarządzaniu publicznym. Motywacje, realizacja, bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego w Krakowie „Apeiron”, Kraków 2012.
- Porowski M., *Kamień i chleb (studium z dziedziny polityki penitencjarnej)*, IPSiR UW, Warszawa 1993.
- Romer T., Najda M., *Etyka dla sędziów. Rozważania*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2007.
- Skarga B., *Usankcjonowanie niecnoty*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Stawecki T., *Od perfekcjonizmu moralnego do ścisłych reguł odpowiedzialności zawodowej: droga ku globalnej etyce prawniczej?*, [w:] *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, pod red. H. Izdebskiego, P. Skuczyńskiego, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008.
- Strzembosz A., *Sędzia wobec konfliktu normy prawnej z przekonaniem moralnym*, [w:] *Etyka, deontologia, prawo*. Konferencja naukowa „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, Sieniawa, 15-17.11.2007 r., pod red. P. Steczkowskiego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2008.
- Szałata K., *Wokół problemów etyki służb chroniących zdrowie i życie*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Wichrowski M., *Etyka lekarska*, „Etyka” 1994, nr 27.
- Woleński J., *Przeciw etyce zawodowej*, „Etyka” 1994, nr 27.

- Utrat-Milecki J., *Penologiczna analiza pojęcia humanitarnego karania i jej implikacje dla etosów zawodowych*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Zamecka J., *Zarys mapy problematyki etycznej w dziedzinie pomocy osobom przyjmującym narkotyki*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Zamecka J., Kwaśniewski J., *Światopogląd i etos osób zawodowo pomagających uzależnionym od narkotyków (w świetle badań empirycznych)*, [w:] *O etyce służb społecznych*, pod red. W. Kaczyńskiej, IPSiR UW, Warszawa 2014.
- Ziemiński Z., *Podstawy nauki o moralności*, UAM, Poznań 1981.

